

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Стрімкий розвиток, швидкість темпів, динамічність соціокультурних змін, котрі відбуваються в Україні, зумовили реформування сучасної системи освіти. Так, у Законі України «Про освіту» (2017), Концепції нової української школи (2016), Національній доктрині розвитку освіти (2002), стратегічною метою визначено формування всебічно розвиненої творчої особистості, патріота, особи, яка не тільки вчитиметься впродовж життя, а й буде активно і відповідально використовувати нововведення. Відтак, пріоритетами музичної освіти в загальноосвітній школі стають розкриття та розвиток музичних здібностей і талантів, формування та актуалізація музично-творчого потенціалу школярів.

Зважаючи на те, що уроки музичного мистецтва здебільшого націлені на набуття загальної мистецької компетентності учнями, позаурочна музична діяльність спрямована на особистісний музичний розвиток, диференціюючи дітей відповідно до їх схильностей та інтересів. Зокрема, співацька діяльність, як своєрідна риса української ідентичності, надає можливість школярам у позаурочний час реалізовувати власні музичні здібності, віднаходити способи самореалізації, закладаючи базову основу музично-творчого потенціалу, позитивно впливаючи на подальше національне становлення та стимулюючи особистісне зростання дітей. Особливого значення позаурочна співацька діяльність набуває саме на етапі інтенсивних фізіологічних та психологічних змін, які відбуваються в організмі підлітка, коли випробовуються власні можливості, визначаються морально-ціннісні орієнтири, відшуковуються способи самовираження та набувається перший досвід самореалізації, необхідний у подальшому дорослому житті.

Проблема творчого потенціалу особистості розкривається у фундаментальних дослідженнях філософів, соціологів, психологів, педагогів, мистецтвознавців як минулого (Арістотель, І. Кант, М. Кузанський, Ф. Прокопович, Г. Сковорода та ін.), так і сьогодення (Л. Виготський, Н. Гуральник, М. Каган, Л. Коган, І. Мартинюк, О. Матюшкін, В. Моляко, І. Надольний, О. Олексюк, В. Петрушин, О. Рудницька, О. Чаплигін та ін.). У більшості наукових праць природа творчого потенціалу трактується як сукупність можливостей і здатностей, енергетичне джерело, засіб, резерв, що має певну ймовірність реалізації, а феномен творчого потенціалу особистості розглядається в контексті людської діяльності як сукупність наявних творчих можливостей, творчого досвіду та творчого підходу до виконання діяльності, що певною мірою відноситься до проблематики творчої активності людини в соціально-часових, суспільно-економічних та культурно-історичних аспектах.

Теоретико-методологічні дослідження вчених та практиків у галузях педагогіки мистецтва та музичної психології (Е. Абдулін, О. Апраксина, А. Болгарський, В. Верховинець, І. Гадалова, Н. Гуральник, Т. Завадська, К. Завалко, Д. Кабалевський, З. Кодай, А. Козир, П. Козицький, М. Леонтович, Л. Масол, В. Медушевський, Є. Назайкинський, О. Олексюк, К. Орф, О. Отич,

Г. Падалка, В. Петрушин, О. Раввінов, О. Ростовський, С. Садовенко, К. Стеценко, Л. Хлебнікова, В. Черкасов, В. Шацька, Б. Яворський та ін.) опосередковано, в той же час широкоаспектно висвітлюють феномен творчого потенціалу в процесі музичної діяльності, акцентуючи його виняткову значимість, розглядаючи шляхи та засоби його формування і подальшого розвитку. Вчені досліджують дану проблему з ракурсу вікового розвитку особистості, зокрема творчий потенціал працюючих фахівців та майбутніх учителів музики репрезентовано в працях Е. Абдулліна, А. Болгарського, Н. Гуральник, Е. Жак-Далькроза, О. Каллімуліної, А. Козир, Л. Масол, О. Олексюк, С. Олійник, О. Отич, Г. Падалки, О. Рудницької, Т. Танько та ін.; формування творчого потенціалу дітей (дошкільного віку, молодшого, середнього та старшого шкільного віку) засобами різних видів музичної діяльності висвітлено в напрацюваннях В. Верховинця, Н. Ветлугіної, К. Завалко, Д. Кабалевського, М. Леонтовича, О. Лобової, К. Орфа, О. Ростовського, В. Шацької, С. Шоломович та ін. Незважаючи на ґрунтовне вивчення науковцями феномена «творчий потенціал», музично-творчий потенціал не отримав належного висвітлення, тому сучасні наукові дослідження присвячені вивченню цієї проблеми (М. Васильєв, О. Каллімуліна, С. Олійник та інші).

Різні аспекти співацької діяльності дітей розглянуто в дослідженнях та методичних роботах науковців і видатних педагогів-практиків: зміст та методика вокально-хорової роботи (О. Апраксіна, Б. Барток, Л. Дмитрієв, М. Леонтович, З. Кодай, Д. Огороднов, О. Раввінов, К. Стеценко, Г. Стулова, Г. Струве, Б. Тричков, Ю. Юцевич та ін.), питання якості та особливостей звучання співацького голосу дітей (Ю. Алієв, Є. Алмазов, І. Левідов та ін.), вокальні вимоги для дітей середнього шкільного віку (К. Нікольсько-Береговська, К. Малініна, Н. Орлова, В. Соколов та ін.), формування вокально-хорових навичок (С. Гладка, Л. Дмитрієв, І. Зеленецька, Т. Копилова, Т. Овчиннікова, Д. Огороднов, З. Софроній, П. Халабузарь та інші).

Попри те, що діапазон методичних напрацювань у галузі музичної освіти досить широкий, недостатньо уваги приділяється розробці методик формування музично-творчого потенціалу школярів у позаурочній співацькій діяльності, а це вагома складова соціально-виховних інститутів.

Актуальність обраної проблеми, недостатній рівень її теоретичної та методичної розробленості, потреба в наукових дослідженнях, присвячених пошуку шляхів формування та розкриття музично-творчого потенціалу дітей, зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Методика формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності»*.

Мета дослідження полягає в розробці, обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності.

Об'єкт дослідження – процес музичного навчання підлітків у позаурочній співацькій діяльності.

Предмет дослідження – методика формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності.

Для досягнення мети визначено такі **завдання дослідження**:

- проаналізувати досліджувану проблему в науково-методичних джерелах та уточнити поняття «музично-творчий потенціал»;
- на основі аналізу наукової літератури розкрити зміст, сутність музично-творчого потенціалу підлітків, виділити його основні функції;
- розробити компонентну структуру, визначити критерії, показники та рівні сформованості музично-творчого потенціалу підлітків;
- встановити принципи та розробити педагогічні умови, які сприяють ефективному формуванню музично-творчого потенціалу підлітків у процесі позаурочної співацької діяльності;
- розробити, теоретично обґрунтувати й апробувати дослідно-експериментальним шляхом методику формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять системний, аксіологічний, компетентнісний, рефлексивний, діяльнісний підходи, відповідно яким науковою основою дослідження є концептуальні положення про сутність потенціалу у філософії (Арістотель, І. Кант, М. Кузанський, Г. Лейбніц, Плотін, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, Л. Фейєрбах, О. Чаплигін, В. Шинкарук та ін.); теорії феномена творчого потенціалу особистості в соціології (В. Бехтерєв, Є. Головаха, О. Дробницький, М. Каган, О. Клепиков, Л. Коган, Л. Москвічова, І. Надольний, В. Овчинников, Л. Сохань, В. Тихонович та ін.), акмеології (Б. Ананьєв, А. Деркач, А. Козир, Н. Кузьміна, В. Марков, С. Максименко, В. Федоришин та ін.), мистецтвознавстві та психолого-педагогічних науках (Д. Богоявленська, А. Брушлинський, П. Кравчук, О. Лук, О. Мелік-Пашаєв, В. Петровський, В. Поздняков, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, С. Сисоєва, О. Тихоміров, Г. Уолтер, Є. Яковлева та ін.); психолого-педагогічні концепції щодо реалізації творчого потенціалу дітей різного віку (І. Воронюк, В. Дружинін, Л. Єрмолаєва-Томіна, В. Кудрявцев, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.); сучасні праці в галузі теорії та методики музичного навчання (Е. Абдуллін, А. Болгарський, О. Виговська, І. Гадалова, С. Горбенко, Н. Гуральник, Е. Гуцало, Т. Завадська, К. Завалко, А. Козир, В. Лісовська, В. Лихвар, М. Мурсамітова, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, Н. Посталюк, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Танько, О. Хижна, В. Черкасов та ін.); характеристика дітей підліткового віку (М. Боришевський, Л. Виготський, Д. Ельконін, Е. Зеєр, М. Кле, Г. Костюк, Н. Лейтес, В. Мухіна, Ж. Піаже, В. Роменець, Д. Фельдштейн, Дж. Фентресс, Ст. Холл та ін.); особливості музичної діяльності молоді (О. Апраксина, Б. Любан-Плоцца, С. Науменко, В. Петрушин, Г. Побережна, Б. Теплов та ін.); методика позакласної співацької діяльності (Е. Абдуллін, І. Гадалова, Д. Кабалевський, А. Козир, М. Леонтович, О. Михайліченко, Н. Овчаренко, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Шацька, В. Черкасов та інші).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів теоретичного, емпіричного та статистичного рівнів. Теоретичні: аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної, мистецтвознавчої та музично-методичної літератури з досліджуваної проблеми; порівняння, систематизація, класифікація та узагальнення наукової інформації для визначення наукового апарату дослідження, формулювання його концептуальних положень та висновків; системно-структурний – для виявлення компонентної структури музично-творчого потенціалу підлітків; моделювання принципів і педагогічних умов впровадження методики формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності; визначення основного поняття. Емпіричні: анкетування, тестування, опитування (письмове та усне), педагогічного спостереження. Статистичні: математична обробка та порівняльний аналіз отриманих експериментальних даних, їх верифікація.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

уперше розроблена поетапна методика формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності; розроблена компонентна структура, критерії, показники та рівні сформованості музично-творчого потенціалу підлітків; визначено комплекс принципів та педагогічних умов ефективності процесу формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності;

уточнено сутність та зміст поняття «музично-творчий потенціал підлітків»;

удосконалено методичне забезпечення педагогів-музикантів та вчителів музичного мистецтва для проведення позакласної співацької діяльності;

подальшого розвитку набула методика навчання співу в загальноосвітній школі.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування наукових положень і висновків дослідження в практичній діяльності, реалізації запропонованої методики формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності в загальноосвітні заклади України.

Основні теоретичні положення дисертації можуть бути використані як навчальний матеріал у процесі викладання дисциплін «Методика музичної освіти і виховання», «Теорія і методика музичної освіти», під час написання навчальних посібників з теорії та практики музичної освіти, для забезпечення успішності проведення виробничих педагогічних практик у загальноосвітніх навчальних закладах.

Апробація результатів дослідження проводилась у процесі виступів та обговорень основних положень та результатів дисертаційного дослідження на науково-методичних і науково-практичних конференціях, педагогічних нарадах. Міжнародних: «Педагогічних читаннях пам'яті професора О.П. Рудницької» (Київ, 2014-2018); «Мистецька освіта у вимірах сучасності» (Київ, 2014), «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ 2013, 2015); «Мистецька освіта в Україні: проблеми теорії і практики» (Київ, 2014); на

Міжнародній науково-практичній конференції «Становлення стратегії інноваційного розвитку сучасної художньої освіти» (Бельц, Молдова, 2018); I та II Міжнародних науково-практичних читаннях пам'яті академіка Анатолія Авдієвського (2017-2018); «Проблеми мистецько-педагогічної освіти: здобутки, реалії та перспективи» (Суми, 2018); на щорічних звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу, аспірантів і докторантів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Київ, 2014-2018).

Впровадження результатів дисертаційного дослідження здійснено в освітній процес: Спеціалізованої школи I-III ступенів №135 з поглибленим вивченням англійської мови м. Києва (довідка про впровадження № 116 від 13.12.2018р.), Спеціалізованої школи № 43 з поглибленим вивченням предметів суспільно-гуманітарного циклу «Грааль» м. Києва (довідка про впровадження № 212 від 10.12.2018р.), факультету мистецтв імені А. Авдієвського Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка про впровадження № 07-10/1916 від 10.12.2018р.).

Вірогідність і аргументованість результатів дослідження забезпечується методологічним і теоретичним обґрунтуванням його вихідних позицій; музикознавчим та психолого-педагогічним аспектами; використанням комплексу взаємопов'язаних методів, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження; дослідно-експериментальною роботою; результатами кількісної та якісної експериментальної перевірки розроблених методичних рекомендацій; позитивними наслідками впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітніх закладів розроблених методичних рекомендацій.

Публікації. Основні теоретичні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження висвітлені в 9 одноосібних науково-методичних публікаціях автора, 5 з яких представлено в провідних фахових виданнях з педагогіки й 1 стаття в зарубіжному науковому виданні.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (292 найменування, з них 7 іноземними мовами). Основний текст дисертації складає 187 сторінок, загальний обсяг роботи – 237 сторінок. Робота містить 9 таблиць, 6 рисунків, що разом з додатками становить 24 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність теми дослідження з позиції сучасних вимог до мистецької освіти учнів у загальноосвітніх закладах, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, розкрито наукову новизну, охарактеризовано методи, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо апробації та впровадження їх у педагогічну практику.

У першому розділі – «Науково-теоретичні основи дослідження проблеми формування музично-творчого потенціалу підлітків» – подано аналіз філософської, соціологічної, акмеологічної, психолого-педагогічної, мистецтвознавчої літератури з проблеми дослідження. На основі історико-теоретичного аналізу філософських джерел (Арістотель, І. Кант, М. Кузанський, Г. Лейбніц, Плотін, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, Л. Фейєрбах, О. Чаплигін та ін.) розкрито дуалістичність існування феномена потенціалу, що складається з сукупності можливостей (стала сутність, яка може виявитися за певних умов або залишатися в латентному стані протягом життя) та комплексу здатностей (спроможність до дії, передбачає здійснення через акт; можуть як завдавати, так і зазнавати впливу). Встановлено, що межі актуалізованих потенцій та особливості їх актуалізації формуються і детермінуються досвідом, утворюючи нові можливості, до того ж потенційні можливості завжди ширші і багатші актуалізованих. Ймовірність реалізації потенціалу залежить від широти вірогідностей (гранично можлива узгодженість усіх факторів) і взаємопов'язана з діалектикою необхідності та випадковості.

У дослідженні розглянуто генезис поняття потенціал, становлення категорії «творчий потенціал особистості» в соціальному (М. Каган, О. Клепиков, Л. Коган, Л. Москвічова, І. Надольний, В. Овчинников, Л. Сохань, В. Тихонович та ін.), акмеологічному (А. Деркач, Н. Кузьміна, В. Марков, С. Максименко та ін.), мистецтвознавчому та психолого-педагогічному (Д. Богоявленська, А. Брушлинський, П. Кравчук, О. Лук, О. Мелік-Пашаєв, В. Петровський та ін.) аспектах сьогодення. З'ясовано, що творчий потенціал є результатом індивідуально-соціальної взаємодії, котра забезпечує готовність творчо та продуктивно здійснювати діяльність. Творчий потенціал особистості зумовлено творчим досвідом у певній сфері життя, він проявляється у творчому підході до здійснення діяльності, охоплює об'єктивно існуючі матеріальні цінності і суб'єктивні сили: ресурси людини (творчі здібності, енергетичну наповненість, рівень свідомості та підготовленості до того чи іншого виду діяльності), передбачає мобілізацію резервів людини.

У роботі представлено різні підходи до вивчення проблеми музично-творчого потенціалу, а саме: системного (Е. Абдуллін, О. Апраксина, В. Шацька та ін.), аксіологічного (Т. Завадська, О. Отич, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Черкасов та ін.), компетентнісного (Н. Гуральник, О. Домінський, О. Клепиков, І. Кучерявий, В. Огнев'юк, Л. Сущенко та ін.), рефлексивного (В. Бондар, І. Макаренко, І. Семенов та ін.), діяльнісного (К. Завалко, З. Кодай, М. Леонтович, К. Орф, К. Стеценко, Б. Яворський та ін.), що надало змогу виявити специфічність та визначальні закономірності його існування. До них відносяться: бінарність внутрішнього (латентність) – зовнішнього (виявленість); двоїстість індивідуального – колективного; єдність сталого (детермінованість енергетичних передумов базовими задатками) і змінного (оперативний енергопотенціал накопичується зовні (враження, знання, досвід діяльності)); залежність від особистісного усвідомлення інформаційних елементів та здатності до адаптабельності.

Встановлено, що максимально сприйнятливим періодом для формування музично-творчого потенціалу є підлітковий вік. У цьому контексті зазначено вікові характеристики та особливості музично-творчої діяльності підлітків. Розкрито зміст музично-творчого потенціалу підлітків, який охоплює суму вроджених музичних та інтелектуальних задатків, всі приховані резерви і сили, комплекс здатностей до творчої дії, активну соціальну позицію підлітка, обсяг та якість знань, вмінь, навичок як в музичній галузі, так і суміжних сферах, систему ціннісних орієнтацій і художніх потреб, комунікативність. Виявлено, що сутність музично-творчого потенціалу презентує підлітка як неповторну творчу одиницю, особистість, здатну генерувати нове (суб'єктивно чи об'єктивно) та розширювати власні резерви за рахунок реалізації творчих моделей. Музично-творчий потенціал підлітка виявляється в поступовому, безперервному розвитку і розкритті таких сутнісних сил, як музичні і загальні здібності, їх свідомому, цілеспрямованому застосуванню.

Виокремлено функції музично-творчого потенціалу підлітка, а саме: етичну та естетичну, суспільно-організаційну, когнітивну, виховну та розвиваючу, комунікативну, духовно-катарсичну, відображення, евристичну, особистісно-перетворюючу. Проаналізовано фактори, які є рушійними силами процесу формування музичного творчого потенціалу підлітків: біологічний, соціальний та індивідуальний.

Поняття **«музично-творчий потенціал підлітка»** трактується як *інтегрована особистісна властивість, що виражає здатність до актуалізації, примноження і розширення індивідуальних ресурсів підлітків у творчій самореалізації в галузі музичного мистецтва*. Він охоплює сукупність усіх вроджених, виявлених музичних та інтелектуальних задатків і здібностей, прихованих резервів і сил, яка забезпечує достатність і готовність дитини до генерування нових ідей, реалізації авторських моделей та створює фундамент для подальшої творчої діяльності підлітка в музичному мистецтві. Загалом, музично-творчий потенціал є складною динамічною полівекторною системою, що визначає ймовірність здійснення підлітками музично-творчої діяльності.

У **другому розділі** – *«Організаційно-методичні основи формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності»* – визначено компонентну структуру, розроблено критерії та показники сформованості музично-творчого потенціалу підлітків, обґрунтовано принципи та педагогічні умови методичної моделі формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності.

У результаті узагальнення теоретичних висновків у процесі дослідження була розроблена компонентна структура музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності, яка містить такі складові: *мотиваційно-оцінний, пізнавально-операційний та креативно-рефлексивний компоненти*. Мотиваційно-оцінний компонент забезпечує загальну й вибіркову мобілізацію можливостей дитини, скеровує поведінку підлітка на вдоволення духовних потреб і отримання естетичної насолоди, виражає психо-емоційний стан та відношення до співацької діяльності підлітка, визначаючи характер дій і

оцінюючи їх ймовірність. *Пізнавально-операційний компонент* відображає особливості сприйняття музичної інформації дитиною, реалізує накопичення музично-теоретичних та музично-практичних знань, умінь і навичок для здійснення співацької діяльності та виконання музично-творчих завдань, націлює підлітків на усвідомлене керування розвитком музично-творчих здібностей. *Креативно-рефлексивний компонент* відображає готовність і здатність підлітка застосовувати наявні знання, набуті вміння для творчого розкриття музичного образу, впровадження його власної інтерпретації, пробуджує позицію дослідника і творця, здатність до самооцінювання результатів творчої діяльності.

Критерієм мотиваційно-оцінного компонента є *міра зацікавленості у музичній діяльності та яскравість реакції на музику* (показники: прояв інтересу до музичного мистецтва, до співацької діяльності (цікавість, схильність, помисли); потреба в отриманні естетичного задоволення в процесі співацької діяльності; здатність до оцінювання культури музичного мовлення (музично-естетичні смаки та ідеали)).

Критерієм пізнавально-операційного компонента є *міра загальної і музичної освіченості та ступінь емоційно-сислової переробки музичної інформації* (показники: музична освіченість (наявність елементарних знань щодо музичного мистецтва, музичний досвід); розуміння і осмислення музичної інформації (здатність виокремлювати елементи музичної мови, наявність художніх асоціацій); музичні здібності/задатки (ступінь сформованості знань, умінь та навичок для здійснення співацької діяльності, музикальність).

Критерієм креативно-рефлексивного компонента є *ступінь готовності до внесення творчої новизни у музичну діяльність та відтворення власної індивідуальності у творчих моделях* (показники: вияв бажання до створення власної інтерпретації музичних творів; артистичність (здатність здійснювати вплив майстерним виконанням); схильність до імпровізації).

У ході розробки методичної моделі формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності було встановлено основні принципи, а також обґрунтовано педагогічні умови, які забезпечуватимуть ефективність цього процесу, інтенсифікуватимуть та сприятимуть його оптимізації.

Серед провідних принципів музичної освіти підлітків виокремлено: *принцип емоційної насиченості навчально-виховного процесу*, який підсилює ціннісно-забарвлені реакції дітей і спонукає до особистісної активності підлітка та його подальшого розвитку в процесі музичної діяльності; *принцип орієнтації на художньо-естетичні потреби і корекції художніх смаків підлітків* передбачає опору на наявні музичні уподобання та художній досвід підлітків, забезпечуючи активність естетичного ставлення, розширюючи та покращуючи художньо-естетичні смаки дитини в сторону високохудожніх взірців; *принцип повторності музичних вражень з метою досягнення підлітками естетичної насолоди від мистецтва* передбачає акумулювання естетичних переживань

підлітка з подальшим виявленням у найвищому ступені естетичного задоволення; *принцип єдності розвитку інтуїтивного та свідомого* забезпечує урахування одночасності чуттєвого і раціонального пізнання та творення в процесі музичної діяльності підлітка; *принцип забезпечення творчої свободи в музичній діяльності та спонукання до творчого самовираження* передбачає самотійність підлітка та підтримку його ініціативи в творчому пошуку, зумовлює систематичне спонукання дитини до творчої самореалізації.

Відповідно до змісту і структури феномена музично-творчого потенціалу підлітків було виявлено специфіку налагоджування процесу його формування, розроблено комплекс педагогічних умов, до яких віднесено: *актуалізація набутих музичних знань і творчого досвіду у позаурочній співацькій діяльності*, що охоплює організацію виявлення музично-творчих здібностей, освіченості і досвіду, демонструє динаміку змін у процесі формування музично-творчого потенціалу підлітків та дозволяє намітити вектори подальшого розвитку; *створення позитивної морально-психологічної атмосфери та ситуацій успіху* забезпечує наявність здорового морально-психологічного мікроклімату позаурочної співацької діяльності, налаштовує на позитивні емоції і емоційну розкутість, що стимулює творчу свободу дітей, а створення ситуацій успіху дозволяє відчути і закріпити впевненість підлітків у своїх творчих силах; *підтримка оптимальної активності кожної дитини засобами поступового ускладнення музично-творчих завдань* сприяє утриманню зосередженості підлітка на вирішенні конкретного музично-творчого завдання, передбачаючи мобілізацію розумових, фізичних, психічних та емоційних сил і забезпечуватиме активізацію інтересу підлітків за рахунок змін, ускладнень та новизни самих завдань.

Означені теоретичні та організаційно-методичні положення стали основою розробки методичної моделі формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності (Рис.1.).

У **третьому розділі** – *«Дослідно-експериментальна робота з формування музично-творчого потенціалу підлітків у процесі позаурочної співацької діяльності»* – викладено зміст констатувального, формувального та контрольного експериментів, представлено динаміку процесу формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності.

У рамках констатувального експерименту проведено психолого-педагогічне діагностування для виявлення вихідного рівня сформованості музично-творчого потенціалу підлітків у відповідності до розроблених критеріїв та показників. Це надало можливість розв'язати наступні завдання: отримати інформацію для диференціювання підлітків за вихідними рівнями сформованості музично-творчого потенціалу; відстежити проміжні результати експериментальних даних, які було отримано в ході констатувального дослідження; оцінити успішність школярів-підлітків у співвідношенні з визначеними рівнями музично-творчого потенціалу.

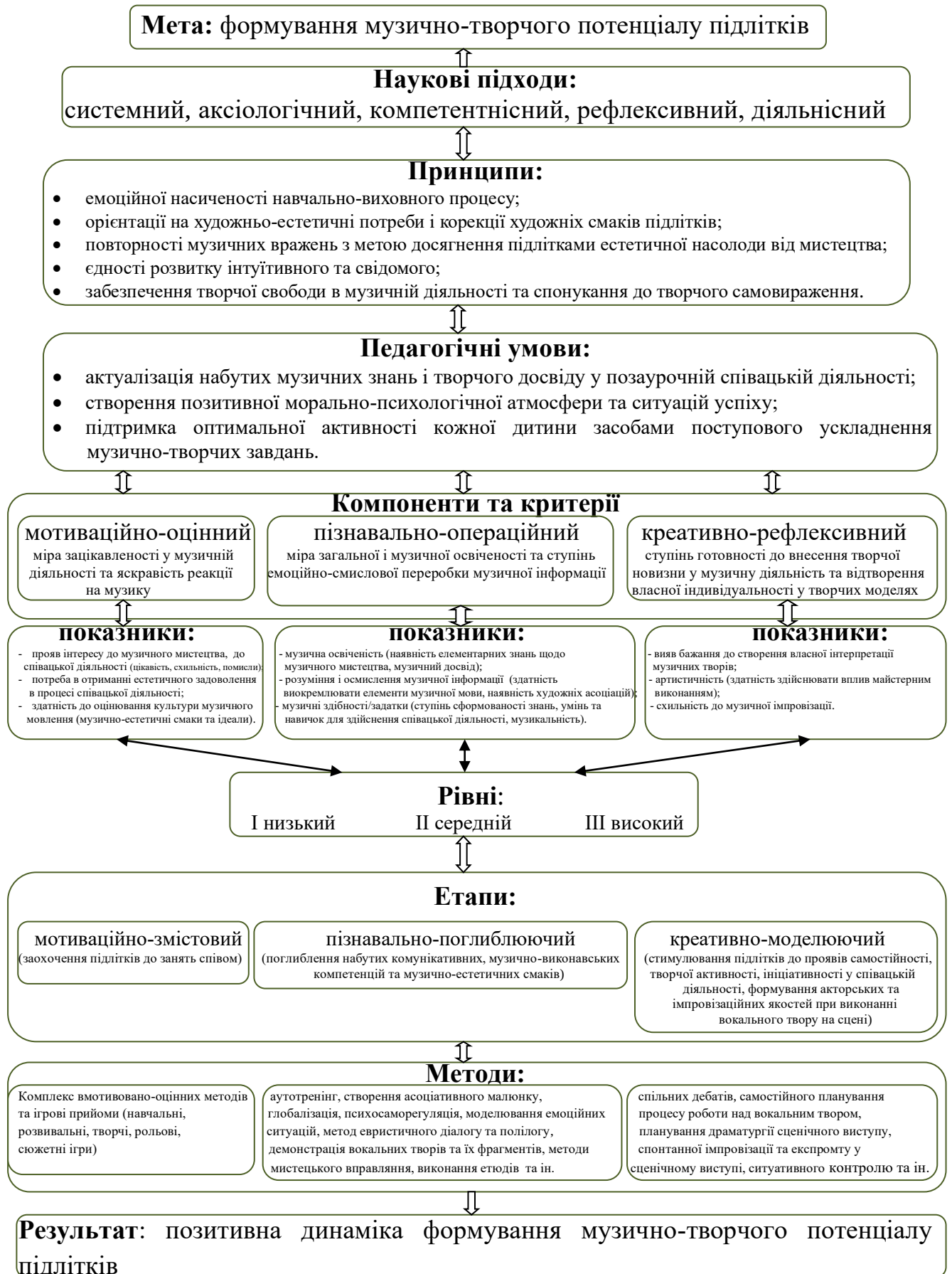

Рис. 1. Модель формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності

Для проведення констатувального експерименту з досліджуваної проблеми були використані наступні діагностичні методи: тестування, анкетування, опитування (усне та письмове), виконання творчого завдання, заповнення таблиці, самоаналіз, міні-бесіди, інтерв'ювання, педагогічне спостереження, що проводилось серед учнів 5-8 класів (310 осіб) закладів загальної середньої освіти України.

Аналіз результатів констатувального експерименту дозволив виділити три рівні сформованості музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності, а саме: *високий, середній і низький*.

Таблиця 1.

Компоненти	Рівні вираження критерію					
	низький		середній		високий	
	абс	%	абс	%	абс	%
мотиваційно-оцінний	124	40,0	148	47,74	38	12,26
пізнавально-операційний	173	55,81	115	37,10	22	7,09
креативно-рефлексивний	183	59,03	103	33,23	24	7,74
Всього	160	51,61	122	39,35	28	9,04

Загальні показники сформованості музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній системі дозволили засвідчити перевагу середнього та низького рівнів сформованості означеного феномена. На вищому рівні зафіксовані 9,04% осіб, на середньому – 39,35 %, на низькому рівні – 51,61 % осіб. Узагальнене відображення відповідних результатів за середнім арифметичним надамо у гістограмі (рис. 2).

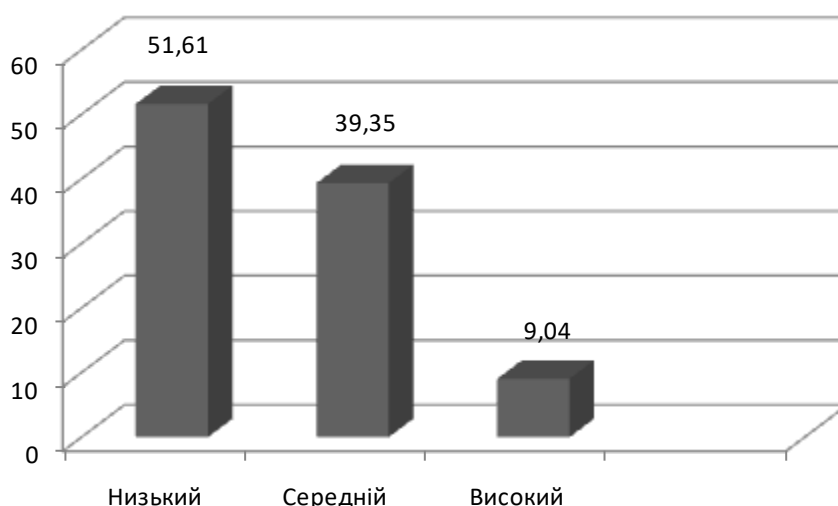

Рис. 2. Результати сформованості музично-творчого потенціалу підлітків на констатувальному етапі дослідно-експериментальної роботи

Виходячи із отриманих статистичних даних було розроблено і апробовано поетапну методику (у сукупності принципів, умов, методів, форм та

технологій) формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності.

Формувальний експеримент проводився у 3 етапи, на кожному з яких приділялася увага відповідному компоненту: мотиваційно-змістовий етап спрямований на формування мотиваційно-оцінного компонента, пізнавально-поглиблюючий етап на формування пізнавально-оцінного компонента, креативно-моделюючий етап на формування креативно-рефлексивного компонента.

На першому етапі (*мотиваційно-змістовому*) здійснювалося заохочення підлітків до занять співом комплексом вмотивовано-оцінних методів: «Ескізи ідеал-настрою» (модифіковані формули творчого самонавіювання), «Інструкція до створення ідеал-концепції виконання твору» (оцінювання культури музичного мовлення), «Мистецька загадка» (стимулювання позитивної мотивації та потреби в отриманні естетичного задоволення), ігрові прийоми та різноманітні навчальні, розвивальні, творчі, рольові та сюжетні ігри («Кубік-рубик», «Арт-пазли», «Відео-арт»). Контрольні зрізи відповідно трьом показникам мотиваційно-оцінного компонента засвідчили позитивну динаміку.

Другий етап (*пізнавально-поглиблюючий*) зосереджено на поглибленні набутих комунікативних, музично-виконавських компетенцій та музично-естетичних смаків, для чого залучено ряд методів: аутотренінг, метод створення асоціативного малюнку, глобалізація, психосаморегуляція, методи моделювання емоційних ситуацій (використання формул навіювання, побічного схвалення, створення та закріплення ситуацій успіху), впроваджених у різних формах роботи (активні, пасивні концертні сеанси, заняття-спектаклі, сюжетні заняття), образно-демонстраційні методи, демонстрація вокальних творів та їх фрагментів, метод художньої ілюстрації словесних пояснень, методи мистецького вправління (виконання етюдів), інноваційно-комунікаційні та мистецько-комунікативні методи: метод евристичного діалогу і полілогу, наочно-технічні, інтерактивні, розв'язання проблемних ситуацій, творчих задач для активізації креативності мислення, моделювання власного сценічного іміджу, а також залучено ряд ігрових вправ (аналіз проблемних ситуацій сценічного виступу; імітаційний характер з наслідуванням конкретних творчих дій; сценічні імпровізації, створення вокальних ансамблів (дуетів, тріо, квартетів) та ін. Завершальним моментом було проведення контрольних зрізів відносно усіх показників сформованості пізнавально-операційного компонента, які виявили якісні позитивні зміни в експериментальних групах.

Третій етап (*креативно-моделюючий*) був спрямований на стимулювання підлітків до проявів самостійності, творчої активності, ініціативності у співацькій діяльності, акторських та імпровізаційних якостей при виконанні вокального твору на сцені. Даний етап вивчення дитячих хорових пісень передбачав оволодіння підлітками навиками роботи над художньо-заключною фазою розучування твору. Серед методів реалізації завдань на третьому етапі педагогічного експерименту обрано: рольові ігри, творчі завдання, спрямовані на стимуляцію емоційних проявів і музичних уявлень; рухово-ритмові форми

імпровізаційної активності; ігри на варіювання засобів музичної виразності (темп, динаміка, артикуляція) та стимуляцію артистизму (варіювання характеру ходи, міміки, жестів, поглядів). В процесі цього етапу були використані такі форми роботи, як індивідуальні заняття, генеральні репетиції, концертні виступи, під час яких задіяні методи: метод спільних дебатів, спільного обговорення, експертних оцінок, самостійного планування процесу роботи над вокальним твором, методи спонукання до творчості, модифікований метод драматургії сценічного виступу, ситуативного контролю: відеофіксації виконавських дій, активного самоспостереження, спонтанної імпровізації та експромту у роботі над твором, ансамблевої імпровізації. Результати контрольних зрізів на даному етапі констатували позитивну динаміку формування креативно-рефлексивного компонента.

На основі порівняльного аналізу даних констатувального та прикінцевого діагностичних зрізів з'ясовано, що рівень сформованості музично-творчого потенціалу підлітків в ЕГ досяг 59,97%, що на 24,90% більше, ніж у КГ. Відображення динаміки змін рівнів сформованості музично-творчого потенціалу підлітків надамо у гістограмі (рис. 3).

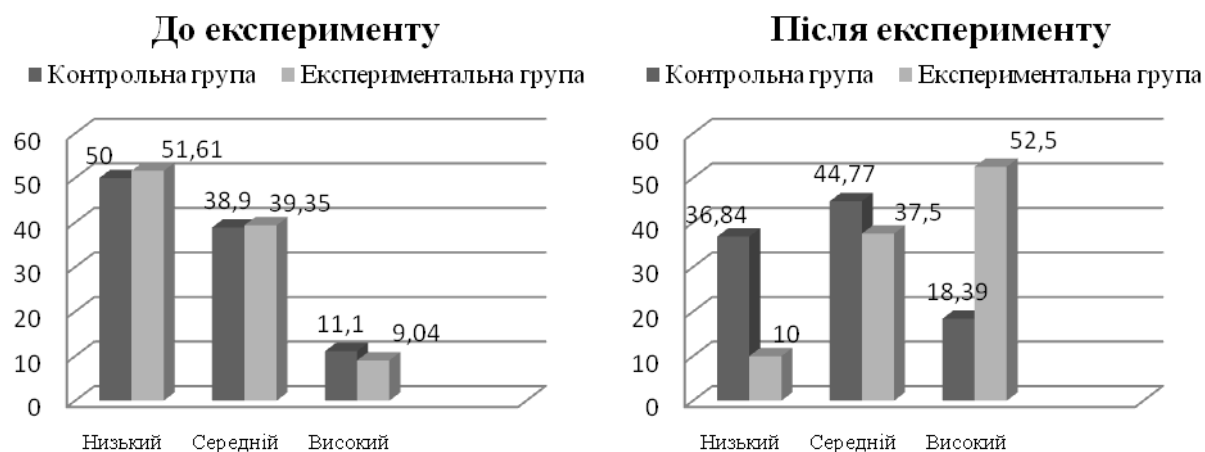

Рис. 3. Динаміка змін рівнів сформованості музично-творчого потенціалу підлітків на формувальному етапі дослідно-експериментальної роботи

Аналіз отриманих результатів переконливо демонструє перевагу експериментального навчання, заснованого на поетапній методиці формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності. Також було виявлено позитивну динаміку щодо зросту рівнів сформованості за кожним компонентом музично-творчого потенціалу у експериментальній групі, що свідчить про доцільність упровадження моделі формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності. Отримані дані постають підґрунтям для впровадження авторської методики в практику співацької діяльності підлітків.

ВИСНОВКИ

У дисертації викладено результати теоретичного узагальнення та практичного вирішення проблеми формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності, що знайшло відображення в розробці, обґрунтуванні та експериментальній перевірці принципів, педагогічних умов та поетапної методики формування означеного феномена. Проведене дослідження дало підстави для таких висновків:

1. У результаті аналізу науково-методичних джерел з'ясовано, що проблема формування музично-творчого потенціалу підлітків, попри її актуальність, є недостатньо розробленою у психології та теорії музичного навчання. Особливо нагально вона постає в роботі з учнями підліткового віку, оскільки для дітей саме цього вікового проміжку є характерним усвідомлення, дієва перевірка закладених раніше ціннісних орієнтирів і становлення основи ціннісно-морального стрижня.

2. У ході дослідження уточнено поняття *«музично-творчий потенціал підлітків»*, яке розглядається як *інтегрована особистісна властивість, що виражає здатність до актуалізації, примноження і розширення індивідуальних ресурсів підлітків у творчій самореалізації в галузі музичного мистецтва*. Підґрунтя музично-творчого потенціалу складає сукупність особистісних задатків (здібностей), досвіду (знань, умінь, навичок), переконань (цінностей), мотивацій, спрямованостей. Музично-творчий потенціал виступає також результатом індивідуально-соціальної взаємодії.

Розкрито зміст музично-творчого потенціалу підлітка в єдності вроджених музичних та інтелектуальних задатків, усіх прихованих резервів і сил, комплексу здатностей до творчої дії, активної соціальної позиції дитини, обсягу та якості знань, вмінь, навичок як в музичній галузі, так і суміжних сферах, системи ціннісних орієнтацій і художніх потреб, комунікативності. З'ясовано, що сутнісні характеристики музично-творчого потенціалу виявляються в неповторності, своєрідності і багатстві різноманітних втілень, здатності особистості виражати свою індивідуальність. Вони поділяються на інваріантні та змінні, є залежними від свідомості, яка регулює активність та вибірковість дитини в процесі музичної діяльності, презентуючи підлітка як неповторну творчу особистість, здатну генерувати нове (суб'єктивно чи об'єктивно) та розширювати власні резерви за рахунок реалізації творчих моделей; сутність музично-творчого потенціалу підлітка виявляється в поступовому, безперервному розвитку і розкритті музичних і загальних здібностей, їх свідомому, цілеспрямованому застосуванні.

Виокремлено такі функції досліджуваного феномена: етична та естетична, суспільно-організаційна, когнітивна, виховна та розвиваюча, комунікативна, духовно-катарсична, функція відображення, евристична, особистісно-перетворююча.

3. Розроблено компонентну структуру музично-творчого потенціалу підлітків у сукупності *мотиваційно-оцінного, пізнавально-операційного та креативно-рефлексивного* компонентів, які у взаємодії і взаємозалежності

відображають здатність до мобілізації можливостей дитини і спрямування їх на вдоволення духовних потреб, отримання естетичної насолоди у співацькій діяльності творчого спрямування, відтворює спроможність до творчого сприйняття та виконання музично-творчих завдань, а також готовність до самооцінювання результатів творчої діяльності.

4. Критеріями сформованості музично-творчого потенціалу підлітків визначено такі:

- *міра зацікавленості у музичній діяльності та яскравість реакції на музику* (показники: прояв інтересу до музичного мистецтва, до співацької діяльності (цікавість, схильність, помисли), потреба в отриманні естетичного задоволення в процесі співацької діяльності, здатність до оцінювання культури музичного мовлення (музично-естетичні смаки та ідеали));

- *міра загальної і музичної освіченості та ступінь емоційно-сислової переробки музичної інформації* (показники: музична освіченість (наявність елементарних знань щодо музичного мистецтва, музичний досвід), розуміння і осмислення музичної інформації (здатність виокремлювати елементи музичної мови, наявність художніх асоціацій), музичні здібності/задатки (ступінь сформованості знань, умінь та навичок для здійснення співацької діяльності, музикальність);

- *ступінь готовності до внесення творчої новизни у музичну діяльність та відтворення власної індивідуальності у творчих моделях* (показники: вияв бажання до створення власної інтерпретації музичних творів, артистичність (здатність здійснювати вплив майстерним виконанням), схильність до музичної імпровізації).

Згідно означених критеріїв встановлено рівні сформованості музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності: високий, середній, низький.

5. На основі системного, аксіологічного, компетентнісного, рефлексивного та діяльнісного підходів визначено основні *принципи* формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності, а саме: принцип емоційної насиченості навчально-виховного процесу; принцип орієнтації на художньо-естетичні потреби і корекції художніх смаків підлітків; принцип повторності музичних вражень з метою досягнення підлітками естетичної насолоди від мистецтва; принцип єдності розвитку інтуїтивного та свідомого; принцип забезпечення творчої свободи в музичній діяльності та спонукання до творчого самовираження.

6. Розроблено педагогічні умови, які уможливають ефективність процесу формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності, а саме: актуалізація набутих музичних знань і творчого досвіду у позаурочній співацькій діяльності; створення позитивної морально-психологічної атмосфери та ситуацій успіху; підтримка оптимальної активності кожної дитини засобами поступового ускладнення музично-творчих завдань.

7. Запропоновано поетапну методику формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності. *Перший* етап

(мотиваційно-змістовий) передбачає заохочення підлітків до занять співом на основі застосування комплексу методів і прийомів мотиваційно-оцінювального, ігрового, розвивально-творчого характеру («Ескізи ідеал-настрою», «Створення ідеал-концепції виконання твору», «Мистецькі загадки», «Кубик-рубик», «Арт-пазли», «Відео-арт» тощо). *Другий* етап (пізнавально-поглиблюючий) сконцентровано на поглиблення набутих комунікативних, музично-виконавських компетенцій та музично-естетичних смаків. З цією метою варто залучати такі методи і прийоми, як аутотренінг, метод створення асоціативного малюнку, методи моделювання емоційних ситуацій на основі використання формул навіювання, опосередкованого схвалення, створення та закріплення ситуацій успіху; методи мистецького вправління (виконання етюдів), інноваційно-комунікаційні та мистецько-комунікативні методи і прийоми (проведення евристичного діалогу і полілогу, творчих дискусій, моделювання власного сценічного іміджу, сценічні імпровізації) та ін. *Третій* етап (креативно-моделюючий) спрямований на стимулювання підлітків до проявів самостійності, творчої активності, ініціативності у співацькій діяльності, формування акторських та імпровізаційних якостей при виконанні вокального твору на сцені. На цьому етапі застосовуються методи і прийоми, такі як: самостійного планування процесу роботи над вокальним твором, планування драматургії сценічного виступу, спонтанної імпровізації та експромту у сценічному виступі, ситуативного контролю (відеофіксація виконавських дій, активне самоспостереження та самооцінювання).

З метою активізації процесу формування музично-творчого потенціалу підлітків рекомендовано проведення таких форм навчання, як заняття-спектаклі, сюжетні заняття, концертні сеанси, індивідуально-творчі заняття, генеральні репетиції, концертні виступи і т.п.

8. Здійснений порівняльний аналіз даних констатувального та прикінцевого діагностичних зрізів на виявлення рівня сформованості музично-творчого потенціалу підлітків унаочнив наявність позитивних зрушень у підлітків експериментальної групи, на відміну від контрольної, що підтверджує ефективність апробації даної методики у процес позаурочної співацької діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Важливими залишаються питання результативності застосування розробленої методики формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності в різних регіонах України. Подальшого наукового пошуку потребують проблеми щодо вивчення шляхів підвищення ефективності формування музично-творчого потенціалу підлітків; характеристики форм та методів формування музично-творчого потенціалу школярів в умовах закладу загальної середньої освіти; пошуку нових підходів та методів формування музично-творчого потенціалу дітей різного віку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Філоненко О. П. Чинники впливу на сучасні музичні уподобання підлітків / О. П. Філоненко // Педагогічні науки : зб. наук. праць. / Херсонський держ. ун-т. – Херсон, 2008. – Вип. 50. – Частина 1. – С.383-387.
2. Гусаченко О. П. Сутність та зміст творчого потенціалу підлітків / О. П. Гусаченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – Київ, 2017. – Вип. 23 (28). – С.115-120.
3. Гусаченко О. П. Формування творчого потенціалу підлітків як музично-педагогічна проблема / О. П. Гусаченко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Миколаїв, 2017. – № 4 (59). – С.168-172.
4. Гусаченко О. П. Діагностика сформованості музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності / О.П. Гусаченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. пр. – Київ, 2018. – Вип. 25 (30). – С.73-78.
5. Гусаченко О. П. Обґрунтування методичної моделі формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності / О. П. Гусаченко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Миколаїв, 2019.– № 1 (64). – С.172-176.
6. Gusachenko O. Мотивационно-оценочное направление формирования музыкально-творческого потенциала подростков во внеурочной певческой деятельности / О. Gusachenko // Fostering the innovative strategies for contemporary artistic education development : Conferința științifico-practică internațională, Ediția a 2-a, 15-16 iunie 2018 / Indigou Color . – Bălți, 2018. – P.116-122.
7. Філоненко О. П. Теоретико-методологічні засади застосування фольклорної арт-терапії у творчому розвитку особистості / О.П.Філоненко // Проблеми мистецької освіти: зб. наук.-метод. ст. / Національний держ. ун-т імені М. Гоголя. – Ніжин, 2008. – Вип.3. – С.102-110.
8. Філоненко О. П. Арт-терапія – засіб формування здорової емоційної сфери особистості / О.П. Філоненко // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: зб. наук. пр. / Міленіум. – Київ, 2008. – Вип. XX. – С. 334-339.
9. Гусаченко О. П. Аксіологічний підхід до методики формування музично-творчого потенціалу підлітків у співацькій діяльності / О. П. Гусаченко // Сучасна мистецька освіта: матеріали II Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського / Національний пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2018. – С. 105-107.

АНОТАЦІЇ

Гусаченко О. П. Методика формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2019.

У дисертації досліджено проблему формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності. Проаналізовано стан досліджуваної проблеми у теоретико-методологічній науковій літературі; розглянуто сутність та складові творчого потенціалу особистості; уточнено поняття «музично-творчий потенціал підлітків», розкрито його зміст і структуру. Висвітлено специфіку позаурочної співацької діяльності, конкретизовано особливості її змісту та організації в аспекті музично-творчого потенціалу підлітків.

Визначено специфічні принципи та педагогічні умови формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності; розроблено діагностичний інструментарій констатувального експерименту, обґрунтовано критерії, показники та встановлено рівні сформованості музично-творчого потенціалу підлітків. Розроблено та експериментально перевірено методику формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності, яка складається з трьох етапів: мотиваційно-змістового, пізнавально-поглиблюючого та креативно-моделюючого. Систематизовано та узагальнено хід та результати педагогічного експерименту; здійснено перевірку та оцінку ефективності розробленої авторської методики, доведено її результативність. Розроблені навчально-методичні матеріали можуть бути продуктивно використані викладачами, методистами, вчителями музичного мистецтва та студентами музичних спеціальностей закладів вищої освіти.

Ключові слова: творчий потенціал, музично-творчий потенціал підлітків, співацька діяльність, педагогічні умови, методика.

Гусаченко О. П. Методика формирования музыкально-творческого потенциала подростков во внеурочной певческой деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова. – Киев, 2019.

В диссертации исследована проблема формирования музыкально-творческого потенциала подростков во внеурочной певческой деятельности. Проанализировано состояние исследуемой проблемы в теоретико-методологической научной литературе; рассмотрена сущность и составляющие творческого потенциала личности; уточнено понятие «музыкально-творческий потенциал подростков», раскрыто его содержание и структура. Освещена

специфика внеурочной певческой деятельности, конкретизированы особенности ее содержания и организации в аспекте музыкально-творческого потенциала подростков.

Определены специфические принципы и педагогические условия формирования музыкально-творческого потенциала подростков во внеурочной певческой деятельности; разработан диагностический инструментарий констатирующего эксперимента, обоснованы критерии, показатели и установлены уровни сформированности музыкально-творческого потенциала подростков. Разработана и экспериментально проверена методика формирования музыкально-творческого потенциала подростков во внеурочной певческой деятельности, которая состоит из трех этапов: мотивационно-содержательного, познавательного-углубляющего и креативно-моделирующего. Систематизированы и обобщены ход и результаты педагогического эксперимента; осуществлена проверка и оценка эффективности разработанной авторской методики, доказана ее результативность. Разработанные методические материалы могут быть продуктивно использованы преподавателями, методистами, учителями музыкального искусства и студентами музыкальных специальностей в заведениях высшего образования.

Ключевые слова: творческий потенциал, музыкально-творческий потенциал подростков, певческая деятельность, педагогические условия, методика.

Gusachenko Oksana. Methods of forming of musical creative potential of teenagers of extracurricular activity of singer. – The manuscript.

Dissertation for the degree of a candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.02 – Theory and Methods of Musical Education. – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2019.

In the dissertation the problem of forming of musical creative potential of teenagers of extracurricular activity of singer is researched. The approaches to this problem in the theory and methods of scientific literature are analyzed; the essence and components of creative potential of person are considered; the definition of the concept «musical creative potential of teenagers» were specified; its content and structure are covered.

The research reveals and describes specific of extracurricular activity of singer, the features of its content and organization in the aspect of musical creative potential of teenagers are specified.

Specific principles and pedagogical conditions of forming of musical creative potential of teenagers in the process of extracurricular activity of singer are defined; diagnostic tools of confirmatory experiment had worked out; criteria, indexes are proved and levels of formed of the investigated phenomenon by teenagers are defined. The method of forming of musical creative potential of teenagers in the process of extracurricular activity of singer has been experimentally verified. It has been involved by three stages: motivational-informative, cognitive-deepening, creative-modeling. The course and results of the pedagogical experiment have been

systematized and generalized; the check and evaluation of the effectiveness of the developed author's methods has been carried out, its effectiveness had proved. The training and methodological materials can be productively used by educators, teachers of musical art and students of the musical specialties of higher education institutions.

Key words: creative potential, musical creative potential of teenagers, extracurricular activity of singer, pedagogical conditions, methodology.